

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASS1925>

Volume 6 Issue 8 , p. 223-240, October 2013

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HOLLANDA'DAKİ YAHUDİ OKULLARI VE PROBLEMLERİ

ROSJ PİNA YAHUDİ OKULU ÖRNEĞİ*

*JEWISH SCHOOLS FROM PAST TO PRESENT IN THE NETHERLANDS
AND THEIR PROBLEMS*

-CASE OF ROSJ PINA JEWISH SCHOOL

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Fatih GENÇ

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı

Abstract

There are examples to be drawn from struggles to protect the language, religion and identity of Jews who live in the Netherlands as a minority for minorities particularly for Turks who living in Europe.

Jewish life in the Netherlands continues to go up to the beginning of the twelfth century. However Jewish settlements in the Netherlands are based on the seventeenth century. After they immigrated to the Netherlands, Jews opened their own schools to maintain their language, religion and identity. These schools have undergone many stages during the historical period, the place of Jewish schools in the Dutch education system has been decisive position for firstly integration then assimilation of the Jews community in the Netherlands.

This article provides information about the historical and the current situation of Jewish religious education and Jewish schools who settled in The

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Netherlands since the beginning of the 12nd century. Secondly are given the results of observations and interviews that are made in Rosj Pina Jewish School. In this study there are chosen for qualitative research methods, observations, interviews and document analysis.

At the beginning of the article are mentioned the immigration of Jews to the Netherlands, relations of Jews with Dutch community, methods of the study and history of Jewish education from 12nd century to 1945. The middle part contains information about the problems of religious education of Jewish children in public schools and efforts of Jews to resolve these problems and also the history of Jewish schools and the current situation of Jewish schools and religious education in public schools are explained. The article ends with some advices about religious minorities who live in the Netherlands and Europe for developing their religious education.

Key Words: Jews, The Netherlands, Jewish School, Pillarization

Öz

Hollanda'da yaşayan Yahudilerin, bir azınlık olarak kendi dil, din ve kimliklerini koruma mücadeleleri, başta Türkler olmak üzere günümüz Avrupa'sında yaşayan tüm azınlıklar için çıkarılması gereken derslerle doludur.

Yahudilerin Hollanda'ya ilk yerleşimleri 12. Yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. Fakat asıl büyük Yahudi göçü İspanyol baskısına maruz kalmalarının ardından 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu göç dalgasından itibaren Yahudiler kendi dil, din ve kimliklerini korumak için Yahudi okulları açmaya başlamışlardır. Bu okullar tarihî süreçte birçok aşama geçirmişlerdir. Bu süreçte Yahudi okulların eğitim sistemi içindeki yeri Yahudilerin Hollanda toplumuyla olan entegrasyon ve sonrasındaki asimilasyon sürecini etkilemiştir.

Bu çalışmada, 12. yüzyıldan itibaren Hollanda'ya yerleşen Yahudilerin Hollanda eğitim sistemi içerisindeki din dersi verme mücadelelerinin geçmişi ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden gözlem, görüşme ve doküman analizi tercih edilmiştir.

Makalenin ilk bölümünde Yahudilerin Hollanda toplumuyla ilk ilişkileri, araştırmanın yöntemi ve 12. yüzyıldan 1945 yılına kadar Hollanda eğitim sisteminde Yahudilerin eğitimi hakkında bilgi verilmiştir. Bu süreçte Yahudilerin karşılaştıkları sorunlar ayrıntılı olarak belirtilerek günümüzdeki Yahudi din eğitiminin durumu açıklanmıştır. Sonraki bölümde 1945'den günümüze Yahudilerin devlet okullarındaki din eğitiminin durumu ve Yahudi okulların mevcut durumu açıklanarak Rosj Pina Yahudi okulunda yapılan gözlem ve mülakat sonuçlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise Yahudiler özelinde Avrupa'da yaşayan azınlıkların kimliklerini korumak için hangi yollara başvurabileceklerine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yahudiler, Hollanda, Yahudi Okulu, Sütunlaşma

Giriş

Yahudiliğin Hollanda'daki tarihi 12. yüzyıla kadar gitmekle birlikte¹ Yahudilerin Hollanda'ya tam olarak yerleşmeleri 17. yüzyıla dayanır. 1492 yılında Aragon ve Kastilya Krallıklarının Katolik İspanya olarak birleşmesinden sonra Hıristiyan zulmünden kaçmak için din değiştirmiş gibi görünen Marrano² Yahudileri bu yerleşmenin ilk adımını oluşturur.³ Yahudilerin Hollanda'ya göç etmesinde en büyük etken Hollanda'nın, bağımsızlığını kazandığı 16. yüzyılın sonlarından itibaren tüm dünyada dinî çoğulculuğun ve hoşgörünün merkezi olarak kabul edilmiş olmasıdır. Bu durumun oluşmasında 1581 tarihli bağımsızlık bildirisinde yer alan, "Hollanda'da yaşayan her türlü inanç, mezhep ve ideolojik fikrin hür bir şekilde kendi ülke topraklarında faaliyet gösterebileceği" hükmü önemli bir rol oynamıştır.⁴ Bu bağımsızlık bildirgesinden sonra Hollanda'da yaşayan her türlü dinî grup kendi okullarını ve ibadethanelerini açmaya hak kazanmıştır⁵.

Hollanda'nın İspanya'ya karşı giriştiği bağımsızlık mücadelesi ve akabinde bütün din ve inançlara toleranslı olacağını⁶ belirten bildirgesinden⁷ sonra Yahudiler, İspanya ve Portekiz'den büyük kitleler halinde Hollanda topraklarına göç etmiştir. Bu göçün ardından 1618–1648 yılları arasında Avrupa'da devam eden 30 yıl savaşları boyunca Almanya ve Polonya'dan Hollanda'ya ikinci büyük Yahudi göçü yaşanmıştır.⁸ Bu göçler sonucunda, günümüz Hollanda'sındaki Yahudi milletini İspanya ve Portekiz'den göç eden "Portekiz Yahudileri" (Saferad) ile Almanya ve Polonya'dan göç eden "Aşkenazi" Yahudileri oluşturmuştur.⁹

¹ *Encyclopaedia Judaica* (1971), ss. 974-975.

² Marrano: 1492'de İspanya'dan kovulan veya İspanyol zulmünden kaçmak için kendilerini Hıristiyan olarak gösteren aslında Yahudi olan gizli Yahudilere verilen ad.Bkz. Adams, Susan M.; Bosch, Elena; Balaesque, Patricia L.; *et al.* (2008), "The Genetic Legacy of Religious Diversity and Intolerance: Paternal Lineages of Christians, Jews, and Muslims in the Iberian Peninsula", *American Journal of Human Genetics* 83 (6): 725–736.

³ *Encyclopaedia Judaica*, Second Edition Volume 15, Jerusalem, Israel 2007, s. 94-95.

⁴ Peter van Rooden, "Long-Term Religious Developments in the Netherlands, 1750-2000", eds. Hugh Mcleod, W. Ustroski **The Decline of Christendom in Western Europe 1750-2000**, Cambridge University Press 2002, s.113-129; s.119.

⁵ Irena Rossenthal, "The Dutch Pastorate, Plurasim Without Pain?" **Education in Conflict** (Ed. Ina Ter Avest), Waxmann Yay., Münster, Germany 2009, ss.59-81.

⁶ Van Rooden, "a.g.m.", s.119.

⁷ Rossenthal, a.g.m, ss.59-81.

⁸ Koenen, Hendrik Jakob . "Geschiedenis der Joden in Nederland (History of the Jews in the Netherlands), Utrecht, 1843. s. 387"

⁹ Henny van het Hoofd, "Social Integration and Religious Identity, Jewish Education in the Netherlands", eds. Helena Miller, Lisa Grant and Alex Pomson; **International Handbooks of Religion and Education**, 2011, Volume 5, Part 4, 1271-1287, by Springer, s.1276.

Hollanda'ya yerleşen Saferad ve Aşkenazi Yahudileri Hollanda eğitim sisteminde kendi din, dil ve kimliklerini koruyabilmek için Yahudi okulları açmışlardır. Bu bağlamda makalede, araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra ilk olarak Yahudilerin Hollanda'daki tarihi serüvenine kısaca değinilmiştir. Daha sonra Yahudilerin Hollanda eğitim sistemi içindeki din eğitimi arayışları 1945 yılına kadar ve 1945'den sonraki dönem olarak iki kısımda incelenerek bilgiler verilmiş ve Amsterdam'daki Rosj Pina Yahudi okulunda yapılan mülakat ve gözlem sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak da Yahudilerin asimile edilme sürecinden çıkarılması gereken sonuçlar hakkında bilgi verilmiştir.

1. Araştırmanın Yöntemi

Konunun araştırılmasında nitel araştırma¹⁰ yöntemlerinden gözlem, görüşme ve doküman analizi tercih edilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinin seçilmesinde, nitel araştırmalarda araştırmacının, bizzat durumun içinde olması ve bu araştırmaların doğal ortamda insanların davranışlarını inceleme imkânı vermesinden kaynaklanmaktadır. Böylece alandan elde edilen deneyim ve görüşler birebir elde edilerek verilerin analizinin doğru şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Bu araştırma yaklaşımı aynı zamanda önceden belirlenen araştırma sorunlarının alanda şekillenmesine de yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya açık ve esnek bir tutum sağlamaktadır.

1.2. Verilerin Toplanması

Hollanda'da Yahudi okullarını incelemek üzere tarama modeli benimsendiğinden öncelikle alanla ilgili kitap ve makalelere başvurulmuştur. Hollanda'da yaşayan Yahudilerle ilgili yazılmış yerli ve yabancı kitaplar, makaleler, tezler, süreli yayınlar, web sayfaları vb. kaynaklar taranmış ve yararlanılmıştır.

Görüşmeler Hollanda'daki iki büyük Yahudi cemaati olan Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (N.I.K) (Hollandalı İsraililer Birliği) ile Nederlands Verbond voor Progressief Jodendom (N.V.P.J) (İlerici Yahudi Hollandalılar Birliği) önderleri, ilgili cemaatin eğitim sorumluları, okul müdürü, din dersi öğretmenleri, diğer branş öğretmenleri ve ilgili konularda çalışmalar yapan akademisyenler ile yapılmıştır. Bu görüşmeler yarı yapılandırılmış ve sohbet tarzı görüşme şeklinde olmuştur. Görüşmelerde mülakat yapılan kişiye öncelikli olarak,

¹⁰ Nitel araştırma metodu Psikoloji ve Sosyal Bilimlerde uzun bir geçmişe sahiptir. Psikoloji alanında Wilhelm Wundt Toplum Psikolojisi (1900-1920) araştırmaları çerçevesinde deneysel metodların yanında anlamaya ve tasvire dayanan metodları kullanmıştır. Amerikan Sosyolojisinde ise 1940'ların ortasına kadar Biyografik Metotlar, Durum Analizleri, Tasvir Edici Analizler merkezî konumdaydı. 1960'lardan itibaren Amerikan Sosyolojisinde standardize edilmiş nicel sosyal araştırmalara ve onların teori anlayışlarına yönelik kritikler başlamıştır. Alman literatüründe ise bu durum 1970'leri bulmaktadır. Nitel araştırmanın tarihî gelişim süreci hakkında daha geniş bilgi için bkz. Uwe Flick, *Qualitative Sozialforschung*, Rowohlt's Taschenbuch Verlag, Hamburg 2002, s. 20-26. (naklen, Halise Kader Zengin, *Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri*, Basılmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara 2007.)

- Eğitim durumu ve kaç yıldır kurumunda çalıştığı,
- Okulun amacı, yapısı ve programı,
- Karşılaştıkları sorunlar ve çözüm yollarının nasıl olabileceği hakkında sorular sorulmuştur.

Görüşmelerde mülakat yapılan kişinin konuştuğu, notlar halinde kaydedildikten sonra temize çekilerek görüşme yapılan kişiye e-posta yoluyla tekrar gönderilmiş, muhatabın onayı alındıktan sonra araştırma için kullanılmıştır.

Yapılan görüşmeler 60 dakika ile 90 dakika arası sürmüştür, mülakat yapılan kişinin kişisel özelliklerine ve tavrına bakılarak ikinci bir randevu istenmiştir.

Veri toplama aşamasında 15 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış, daha sonra Rosj Pina okulu ziyaret edilerek katılımlı gözlemlerle veri toplanmış ve katılımlı gözlem, görüşmeleri tamamlamak üzere yapılmıştır. Katılımlı gözlemlerde okul yöneticilerinin izin verdiği eğitsel faaliyetler gözlemlenmiş, bu gözlemlere Hollandacayı iyi bilen bir tercüman, araştırmacıya eşlik etmiştir.

1.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evreni Hollanda'da faaliyet gösteren JBO (Yahudi Okulları Vakfı)'ya bağlı Rosj Pina İlköğretim okulu ve Maimonides Lisesi ile Cheider İlköğretim ve Lisesidir. Örnekleme ise Amsterdam'daki Rosj Pina İlköğretim okuludur. Rosj Pina Yahudi Okulu, değişik görüşe sahip Yahudi ailelerin çocuklarını gönderdikleri okul olması bakımından, Hollanda'da yaşayan Yahudilerin eğitim sistemi içindeki durumunu anlamada bize gerekli bilgiyi sağlayabilecek bir örneklemdir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Hollanda'da yaşayan Yahudilere (Ortodoks ve Liberal) ait Rojs Pina Yahudi okulunda 05.09.2011-20.09.2011, 20.01.2013-14.02.2013 tarihleri arasında yapılan mülakat ve gözlemle ile sınırlıdır.

2. Hollanda'da Örgün Eğitimde Yahudilerin Din Eğitimi

2.1. 1945 yılına kadar Yahudilerin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Yahudi Okulları

1806 yılında Hollanda eğitim sistemi, devlet okulu ve özel/dinî okul olmak üzere ikili sisteme geçmiştir. Sadece devlet okulları devletten destek alırken, özel okullar bu destekten mahrum kalmıştır. Bu süreçte tüm okullarda Hollandaca mecburi dil olmuştur. Bunun yanında her iki okul çeşidinde de Hristiyan değerleri ön plana alınmıştır.¹¹

¹¹ M.L.J. Meijer, *Onderwijs in Amersfoort 1850-1920*, Amersfoort 2004, Bekking, s.39.

Bu kanunun çıktığı 19 yy. Hollanda'sında Hıristiyan olmayan tek grup Yahudilerdi. Yahudiler kendi okullarında İbranice ve Hollandaca eğitim vermekteydiler. Kanunun çıkmasıyla birlikte eğitim dilinin Hollandaca olma zorunluluğu ve dinî okullara devletin maddi destek vermeme kararı Yahudileri zor durumda bırakmıştır. Bunun üzerine Yahudiler, okullarında tüm dersleri Hollandaca olarak verme ve Hollanda Eğitim Bakanlığı'nın programını uygulama şartı karşılığında devletten maddi destek alarak eğitim kanununun öngördüğü bu ikili sistemden muaf tutulmuştur.¹² Bu süreçte Yahudi okullarındaki öğretmenlerin Hollandaca öğrenip ders verebilir hale gelmeleri ve ders kitaplarının Hollandaca olması için devlet tarafından bu okullara süre verilmiştir.¹³ 1817–1860¹⁴ yılları arasında devlet, İbranice dil ve gramer kitabı, Yahudi tarihi ve coğrafyası ve Yahudilik üzerine toplam 79 adet Hollandaca kitap¹⁵ basmıştır.¹⁶

1848 yılında yapılan anayasa ile Hollanda'da din ve devlet işleri birbirinden resmi olarak ayrılmıştır. Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıyla resmen laik bir hüviyete bürünen Hollanda'da 1857 yılında yapılan bir kanun değişikliği ile dinî eğitim vermek isteyen grupların okullarına özel okul olma şartı getirilmiştir. Bu durum en fazla Yahudileri etkilemiştir. Çıkarılan kanun gereğince Yahudi okullarının eğitime devam etmek istemesi durumunda özel okul statüsüne geçmeleri ve bunun sonucu olarak devlet desteğinden mahrum kalmaları söz konusu olmuştur. Bu kanunu takip eden birkaç yıl içerisinde bütün Yahudi okulları kapanmış yerlerine "Talmud Torah"¹⁷ okulları gelmiştir. Talmud Torah okulları ders saatleri dışında gönüllülük esasına göre din eğitimi dersleri veriyordu. Bu sıkıntılı süreç 1920'de özel okulların devlet desteğine kavuşmasına kadar 60 yıl devam etmiştir. Yahudiler tarafından bu 60 yıllık dönem, "Okul Sıkıntısı" dönemi olarak adlandırılmıştır.¹⁸

¹² Rietveld-van Wingerden, M. & S. Miedema (2003), "Freedom of education and Dutch Jewish schools in the mid-nineteenth century". *Jewish History*, 17, no 1, 31-54.

¹³ Bart Wallet, *Nieuwe Nederlanders-de integratie van de joden in Nederland 1814-1851*, Amsterdam 2007, Bert Bakker, s. 137.

¹⁴ 19. yy.'ın başlarına kadar Hollanda'nın büyük şehirlerinde yaşayan Yahudiler, 19. yy.'ın ortalarından itibaren Hollanda'nın her tarafına yayılmışlardır. Bu zaman diliminde Hollanda'nın her tarafına Yahudi okulları açılmaya başlamıştır. Bu süreçte Portekiz ve İspanya'dan göç eden Yahudileri temsilen NPIK (Hollandalı Portekiz Yahudileri Birliği) ile Almanya ve Polonya'dan gelen Yahudiler olan Aşkenazileri temsilen NIK (Hollandalı İsraililer Birliği) adlı cemiyet kurulmuştur. Bkz. Rietveld-van Wingerden, M. & S. Miedema (2003), 31-40.

¹⁵ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1277.

¹⁶ Hollanda'daki Ortodoks Yahudilerin Eğitim İşleri Başkanı Katılımcı 2 ile yaptığımız mülakatta Yahudi okullarında Hollandaca zorunluluğu ve bunun akabinde kitapların Hollandaca basılması sürecini Hollanda Yahudilerinin asimilasyon süreci olarak tanımlayabileceğimizi belirtmiştir. Katılımcı 2 ile mülakat, 14.09.2011, Amsterdam.

¹⁷ *Talmud Torat*: Tevrat eğitiminin verildiği geleneksel Yahudi dinî okulları. Buralarda geleneksel Yahudi dinî metinleri ve yorumlarına tekabül eden genel anlamda Tevrat öğretimi verilirdi. Bkz. Ali Osman Kurt, *Ultra-Ortodoks Yahudiler*, Asitan Yayıncılık, Sivas 2011.

¹⁸ Rietveld-van Wingerden, M, J.C. Sturm & S. Miedema (2002), "Dutch Jewish Primary Schools in the first Half of the Nineteenth Century: Education between Modern Politics and Religious Aspirations". *History of Education Review*, 31, no 2, 16-29.

1908 yılına gelindiğinde; yerel Yahudi cemiyetlerine bağlı 106 Talmud Torah okulunda 11.300 Yahudi çocuk öğrenim görüyordu. Bu okulların masraflarının bir kısmını devlet diğer kısmını da NIK (Hollandalı İsraililer Birliği) karşılıyordu.¹⁹

20. yy.'ın başlarına gelindiğinde okul savaşları,²⁰ siyasi arenada dini gruplar ile devlet arasında şiddetli müzakereler yaşanmasına neden olmaktadır. Bu süreçte Hollanda'da Protestanlar, Katolikler ile Liberaller ve Sosyalistler olmak üzere üç grup/sütun (pillar) vardı. Sütunlaşma²¹ (Pillarization) dönemi içinde Yahudilerin bu sistemde kendilerine ait ayrı bir sütunları yoktu. Onlar da 1900'lü yılların başlarında Liberal ve Sosyalist sütunların içinde kendilerine yer bularak siyasete atılmışlardır. Onların katılımı ile daha önceleri özel/dinî okulların devlet desteği almasına karşı çıkan Liberal ve Sosyalist sütun bu fikirlerini değiştirmeye başlamıştır. Böylece 1920 yılında yapılan kanun değişikliği ile tüm özel/dinî okullar devlet desteği almaya hak kazanmıştır.²²

Özel/dinî okullara devlet desteğinin verilmesinin ardından Yahudiler, 1929 ve 1934'de iki ilköğretim okulu; 1927 ve 1928 yıllarında da iki adet lise kurmuştur. Yahudilerin nüfusu 70.000 civarında olmasına rağmen haftada 3-5 saat din eğitimi verilen ilköğretim okullarına 254 öğrenci; liselere ise 79 öğrenci devam etmekteydi. Bu düşük rakamların aksine, ders saatleri dışında Talmud Torah okuluna giden öğrencilerin sayısı 1950 idi.²³

Özel/dinî okulların devlet desteğine kavuştuğu bu süreçte Den Haag şehrinde devlet, kendisine ait bir ilköğretim okulunu Yahudilere vermiştir. Bu okul Yahudilerin milli bayramlarında tatil olan ve aynı zamanda Yahudi din eğitiminin programda zorunlu olarak yer aldığı bir okuldu. Devlet okullarının Yahudilere verildiği ve onların cemaati tarafından yönetildiği bu sisteme "Haagste Stelsel" yani Den Haag sistemi adı verilmiştir. Bu sistem sayesinde Amsterdam'da öğrencilerinin % 50'den fazlasının Yahudi olduğu devlet okullarında Yahudi milli bayramlarında tatil olduğu gibi okul saatleri dışında da Talmud Torah sınıflarının açılması sağlanmıştır. Bu, okul sıkıntısı döneminden sonraki süreçte Yahudiler için önemli bir adımdı. Böylece Yahudi çocukların Yahudi özel okuluna gittiği takdirde Yahudi olmayan bir toplulukta rahat

¹⁹ HPC 1908-1909, *Handelingen van de Permanente Commissie tot de Algemene Zaken van het Nederlands-Israelitisch Kerkegenootschap*, alıntıyı yapan, Van het Hoofd, a.g.m., s. 1280.

²⁰ Bu ifade dini grupların özel okullar için devletten destek almak için giriştikleri mücadele için kullanılan terime verilen addır.

²¹ Hollanda'daki siyasi yapı, eğitim kurumları, televizyonlar, siyasi partiler, halkın din veya dünya görüşlerine göre farklı gruplara ayrılmıştır. Bu grupların kendi içinde oluşturduğu sisteme "sütunlaşma" denir. Bkz. Arend Lijphart, **The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands**. Berkeley: University of California Press. 1968. s.11.

²² Van het Hoofd, a.g.m., ss. 1279-1280.

²³ Van het Hoofd, a.g.m., ss. 1279-1282.

edip çalışamayacağını söyleyen ve bu sebepten ötürü çocuklarını Yahudi okullarına göndermeyen veliler için de bir çözüm olmuştur.²⁴

Hollanda toplumuna uyumun arttırılması amacıyla Yahudilerin okullaştığı 1920–1940 yılları arasında Hollandaca ders kitapları yayınlanmıştır. Bu kitapların bir kısmı İbranice olmasına rağmen içindeki resim ve terimler Hollandaca yazılmış veya Hollanda alfabesi kullanarak İbranice yazılmıştır. Bununla birlikte 1929 ve 1930’lu yıllarda Siyonist fikirlerin yeni yeni Hollanda toplumunu etkilediği bu dönemde Hollandaca diline önem veren kitapların çıkması tepki görmüştür. Mizrahi²⁵ (Dindar Siyonist) hareketine mensup kişiler, yayımladıkları Ahava dergisi ile Hollandaca kitaplara karşı çıkarak Tevrat’ta yer alan geleneksel Yahudi metotlarına dönülmesini istemişlerdir.²⁶ Yine bu harekete mensup kişiler kendi Talmud Torah okullarını açarak Çarşamba ve Pazar günleri dersler vererek fikirlerini yaymaya çalışmışlardır.²⁷

1930’lu yıllar boyunca Almanya’dan büyük miktarda Yahudi göçü alan Hollanda’daki Yahudi okullarının öğrenci sayısı çok artmıştır. 1938 yılına gelindiğinde 1010 öğrenci Yahudi ilköğretim okullarına giderken 236 öğrenci de Yahudi liselerine devam etmiştir. 13 şehirde ise Talmud Torah okullarına giden öğrenci sayısı 1514 olmuştur. Her ne kadar Yahudi okullarına giden öğrenci sayısı artsa da yine de Yahudilerin büyük çoğunluğu çocuklarını devlet okuluna göndermeye devam etmiştir.²⁸ Yahudi ailelerin devlet okullarını seçmelerindeki en büyük etken, devlet okullarına giden Yahudi çocuklarının diğer dinlere mensup öğrencilerle beraber yaşama fırsatını burada bulması ve onları “ötekine” karşı daha toleranslı ve saygılı yapmasından dolayıdır.²⁹

Yahudilerin Hollanda’daki eğitim serüvenleri için 1940-1945 yılları arası oldukça dramatiktir. 1940 yılının Mayıs’ında Nazi Almanya’sının Hollanda’yı işgalinin ardından Aralık 1941 yılında devlet okullarında okuyan 14.000’den fazla Yahudi çocuk Yahudi okullarına veya Naziler tarafından açılmış sadece Yahudi öğrenci ve öğretmenin bulunduğu özel okullara gitmeye zorlanmıştır. 36 şehirde 111 okul,

²⁴ Van het Hoofd, a.g.m., ss. 1282-1283.

²⁵ *Mizrahi*: İbranice’de “Doğu” anlamına gelen bir kavramdır. Etnik olarak Arap ülkelerinden, özellikle Irak’tan, gelen Yahudiler için kullanılır. *Doğulu Yahudiler* olarak bilinen *Mizrahim*, günümüz İsrail devletinde büyük sorunlar yaşamaktadır. Mizrahi kültür Aşkenazlarca ve Aşkenaz kontrolündeki kurumlarca aşağılanmaktadır. Mizrahi kültüre karşı olumsuz tutumun temelinde, onların Arap ve diğer Müslüman ülkelerden gelmiş olmaları yatar. Dolayısıyla Mizrahim ile Arap kültürü arasındaki benzerlik, onların ikinci sınıf görülmesinde etkili olmaktadır. Bu yüzden Mizrahim, İsrail’de geçmiş dönemlerde çok ağır baskı görmüş ve ezilmişlerdir. Ancak günümüz İsrail siyasetinde zaman zaman etkili oldukları görülmektedir. Bu durum Aşkenaz Yahudilerce İsrail adına tehlikeli bir gelişme olarak değerlendirilir. Bkz. Ali Osman Kurt, *Ultra-Ortodoks Yahudiler*, Asitan Yay., Sivas 2011.

²⁶ Achawah-Maandblad van de Bond van Israelietische Godsdienstonderwijzers van Nederland, Ocak 1929, alıntıyı yapan Van het Hoofd, a.g.m., s. 1284.

²⁷ Van het Hoofd, a.g.m., s.1285.

²⁸ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1286.

²⁹ Marjoke van Wingerden, “Jewish education and identity formation in the Netherlands after the Shoa,” *Journal of Beliefs and Values* 29:2:185-194, s.186.

Naziler tarafından Yahudiler için özel olarak kurulmuştur. Sadece Amsterdam'da bu okullardan 25 tane vardı ve toplam 6940 Yahudi öğrenci bu okullara gidiyordu. 1943 yılına gelindiğinde tüm Yahudi okulları kapatılmış 1940'da 140.000 olan Yahudi nüfusunun 13.000'i çocuk olmak üzere 110.000'i toplama kamplarına³⁰ gönderilmiştir.³¹

2.2. 1945 Yılından Günümüze Yahudilerin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Yahudi Okulları

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Hollanda'daki Yahudilerin durumu trajik bir şekilde değişmiştir. Nazi saldırılarından sonra çok sayıda Yahudi ya öldürülmüş veya başka ülkelere göç etmiş, sadece çok az sayıda kişi hayatta kalmayı başarabilmiştir. Birçok Yahudi bu dönemde değişik din mensuplarıyla evlilik yaparak veya kendi kimliğini saklayarak hayatını devam ettirmeyi seçmiştir. Bu duruma ek olarak hemen hemen tüm Yahudi kurumları ve Havralar ya yıkılmış ya harabe haline getirilmiş ya da kamulaştırılarak devletin mülkiyetine geçirilmiştir. Hollanda'daki Yahudi toplumuna yön veren liderlerin sadece birkaçı hayatta kalmış, haham ve öğretmen sayısı ise bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azalmıştır. Bu trajik durum Hollanda'daki Yahudilerin savaş sonrası yeniden yapılanmasında birkaç kişinin üzerine çok yük binmesine neden olmuştur.³²

II. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde 1946 yılında, savaş öncesi "Herman Elte İlköğretim Okulu" olarak eğitim hayatına devam eden Yahudi okulunun ismi, "Rosj Pina" olarak değiştirilerek 70 öğrenci ile eğitim-öğretime başlamıştır. Öğretim yılının sonunda öğrenci sayısı 200'ü geçmiştir. Bu okulda haftada 5 saat Yahudi din eğitimi veriliyor; buna ilave olarak okul saatleri dışında da ek din eğitimi veriliyordu.³³ Yine bu dönem içinde "Joodse HBS" adı altında bir Yahudi Lisesi açılmıştır. Her iki okul da JBO (Yahudi Okulları Vakfı) tarafından yönetiliyordu.³⁴

Savaş sonrası açılan Yahudi ilköğretim ve lisesine velilerin öğrenci göndermesi çok kolay olmamıştır. Savaş sonrası bir kısmı gizlenen, bir kısmı toplama kamplarından geri dönen veliler ile çocukların psikolojileri çok bozulmuştur. Psikolojileri bozulan ve Yahudi kimliğini kaybetmek üzere olan bu çocukları tekrar eski haline getirmek için bu okullar çok önemlidir. Çünkü Hollanda'daki Yahudi cemaatinin devamı bu çocuklara bağlıydı. Hali vakti yerinde olan veliler çocuklarını bu okullara göndermediler. Bunun üzerine onların da talepleri dikkate alınarak 1958

³⁰ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1286

³¹ CH Blom (July 1989). "The Persecution of the Jews in the Netherlands: A Comparative Western European Perspective". *European History Quarterly* 19 (3): 333-351.

³² Katılımcı 8 ile Mülakat, NIK Cemiyeti Hahamı, 10.09.2011, Amsterdam.

³³ NIW 11-07-1947, Nieuw Israelietische Weekblad (Haftalık Dergi)

³⁴ NIW 1512-1950, Nieuw Israelietische Weekblad (Haftalık Dergi)

yılında Hollanda eğitim sistemi içerisinde değişik lise türleri olan VMBO, HAVO ve VWO'yu içine alan "Maimonides Lisesi" kurulmuştur.³⁵

Bu okullaşma sürecinde NIK (Hollandalı İsraililer Birliği) çok önemli bir rol oynamıştır. "Her Yahudi çocuk için Yahudi eğitimi" sloganı ile başlattıkları eğitim seferberliğinin sonucunda 1946'da "Yahudi İlmihali", 1950'lerde Tevrat, Yahudi Tarihi ve İbranice kitapları basarak 1956 yılında da Yahudi eğitimi için ulusal bir program yapmışlardır. Bu programda sadece din değil, aynı zamanda çocuklara Yahudi milletini, kültürünü ve Tanrı'yı sevmeyi öğretmeyi hedeflemişlerdir.³⁶

1970'li yıllar Yahudilerin yeni okullar açtığı bir dönemdir. Bu dönemde açılan ve günümüzde de eğitim hayatını sürdüren en önemli okullardan biri "Cheider" Yahudi okuludur. 1974 yılında bir Yahudi'nin evinde kreş-anasınıfı olarak 5 öğrenci ile eğitim hayatına başlayan Cheider bir sene sonra 4 öğrenci ile ilköğretim okulu olarak öğrencilerine ders vermeye başlamıştır.³⁷ Bu okul Hollanda'da son 150 senede görülmemiş bir katılımda din eğitimi veren bir okuldur. Daha önce açılmış olan Rosj Pina Yahudi ilköğretim okulu ise, her türlü değişik fraksiyondan Yahudi ailesinin çocuklarına eğitim veriyordu. Bu sebepten ötürü aşırı Ortodoks Yahudiler Rosj Pina okulunu, Yahudi okulundan çok, Yahudileri bir araya getiren bir okul olarak görüyorlardı.³⁸ Cheider okulu 1993 yılına kadar illegal şekilde eğitim hayatına devam etti. Kanuni olarak tanınana kadar okulun masrafları veliler tarafından karşılanmıştır. 1993 yılında kanuni olarak tanınınca ilköğretim okuluna ek olarak okula lise kısmı da açılmıştır. Bu okulun öğrencilerini aşırı Ortodoks ailelerin çocukları, Haham çocukları ile NIK (Hollandalı İsraililer Birliği) tarafından 1980'li yıllarda yurtdışından getirilen öğretmen ve dini liderlerin çocukları oluşturmaktaydı.³⁹

Günümüzde Cheider Yahudi Okulu anasınıfından liseye kadar öğrenim veren en katı-dindar Yahudi okuludur. Bu okulda ortalama 200 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu okuldaki derslerin % 13'ünü Yahudi din dersleri oluşturmaktadır.⁴⁰

1982 yılında LJG (Liberal Joodse Gemente- Reformist Yahudiler Cemaati) Ortodoks Yahudilerin okullarına karşılık olarak Yahudi din anlayışına uygun kendi okulunu kurmuştur. ⁴¹ Fakat bu okul, 1990'lı yılların başında öğretmenlerin ciddi tartışmalar sonucu okuldan ayrılmalarıyla öğrenci sayısı 60'dan 20'ye düşüncü⁴² kendi kendine kapanmıştır.⁴³

³⁵ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1286-1287.

³⁶ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1287.

³⁷ NIW 28-02-1975, Nieuw Israelietische Weekblad (Haftalık Dergi)

³⁸ NIW 25-10-1974, Nieuw Israelietische Weekblad (Haftalık Dergi)

³⁹ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1287.

⁴⁰ Katılımcı 1 ile mülakat, Cheider Okulu Din Dersi Öğretmeni, 11.09.2011, Amsterdam.

⁴¹ Katılımcı 7 ile mülakat, Amsterdam Liberal Yahudi Cemaati Lideri, Amsterdam, 05.09.2011..

⁴² NIW 16-11-1990, Nieuw Israelietische Weekblad (Haftalık Dergi)

⁴³ Chaya Brazs, **In de tenten van Jaakov. Impressies van 75 jaar Progressief Jodendom in Nederland 1931-2006.** Amsterdam 2006, Stichting Sja'ar, s.270.

1988 yılında Rotterdam'da "Beth Sefer Etgar" Yahudi okulu 6 öğrenci ile kapılarını eğitim-öğretim için açmıştır. Genel olarak Yahudi nüfusu Amsterdam'da ikamet etmesine rağmen Rotterdam'da da Yahudiler yaşıyordu fakat sayıları Amsterdam'dakilere göre azdı. Amsterdam'daki Yahudi okullarına da çocuklarını göndermek çok zor olduğundan onlar da Rotterdam'daki Beth Sefer Etgar okulunu açmışlardır. Bu okulun amacı Yahudi tarihi ve geleneklerinin öğretimini yaparak Yahudi kimliğini güçlendirmektir. Fakat bu okul da öğrenci ve öğretmen azlığı gibi sebeplerden ötürü 1992 yılında kapanmıştır.⁴⁴

2013 yılında Hollanda'da 3 adet Yahudi Okulu vardır. JBO (Yahudi Okulları Vakfı)'ya bağlı Rosj Pina İlköğretim okulu ve Maimonides Lisesi ile Cheider İlköğretim ve Lisesidir. Tüm okulların öğrenci azlığından kaynaklanan finansal problemleri ile yasal açıdan yeterli öğrenci olmamasından kaynaklanan bazı kanuni problemleri vardır.⁴⁵

Cheider Okulu Doğu Avrupa Yahudi geleneğini ön plana çıkaran ve aşırı dindar bir okul olarak genel Yahudi cemaat için alternatif bir okul olmamaktadır. Buna karşın değişik fraksiyonda Yahudi ailelerin çocuklarını gönderdiği Rosj Pina ilköğretim okulunun ise kimlik problemi vardır. Örneğin çocuklarının diğer Yahudi çocuklarla olmasını isteyen fakat İbranice ve Yahudi din eğitimi istemeyen seküler Yahudi aileler (Bunların oranı % 50), çocuklarının İbranice öğrenmesini isterken din eğitimi istemeyen İsrail ve diğer başka ülkelerden gelen seküler Yahudiler (Bunların oranı % 40) ve çocuklarının İbranice ve din eğitimi almalarını isteyen dindar Yahudi aileler (bunların oranı % 10) bu okulun belli bir kimlik oluşturmasını engellemişlerdir.

Maimonides Yahudi Lisesi; Rosj Pina gibi JBO (Yahudi Okulları Vakfı)'ya bağlı olmasına rağmen, Rosj Pina'nın aksine Ortodoks Yahudi kimliğini temsil eden ve Rosj Pina'daki din eğitiminin devamını sağlayan, bunun yanında Rosj Pina'daki öğrencilerin karşılaştıkları kimlik kargaşasını önleyecek yapıya sahip bir okuldur. Hem Cheider hem de Maimonides okullarını bitirebilmek için Hollanda Eğitim Bakanlığı'nın da onay verdiği Modern ve Klasik İbranice yeterlilik sınavları vardır. Bu sınavı veremeyen öğrencilere lise diploması verilmez.⁴⁶

2009 yılında Amsterdam'da 20.000 Yahudi ve Yahudi okullarına devam eden 770 öğrenci bulunmaktadır (570'i JBO (Yahudi Okulları Vakfı) okullarına 200'ü de Chaidere gitmektedir.) 1938 yılındaki Yahudi nüfusu ile Yahudi okullarına devam eden öğrenci sayısı oranını 2013 ile kıyasladığımızda oranın oldukça düştüğü görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri 1960'lardan beri Hollanda toplumunun

⁴⁴ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1287.

⁴⁵ Katılımcı 2 ile mülakat, NIK Eğitim Sorumlusu, 14.09.2011, Amsterdam.

⁴⁶ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1287; Katılımcı 1 ile mülakat, Cheider Okulu Din Dersi Öğretmeni, 11.09.2011, Amsterdam.

sekülerleşmesinin Yahudileri de etkilemesi ve diğer bir sebebi de II. Dünya Savaşı'nda Yahudilerin yaşadığı trajedidir.⁴⁷

3. Rosj Pina Yahudi Okulu Örneği

Hollanda'daki Yahudi eğitimini daha iyi anlayabilmek için Hollanda'da savaş sonrası ilk kurulan, aynı zamanda günümüz Hollanda'sında da iki Yahudi ilköğretim okulundan biri olan Rosj Pina Yahudi İlköğretim okulu ziyaret edilmiştir. Rosj Pina, yukarıda belirtildiği üzere JBO (Yahudi Okulları Vakfı)'ya bağlı bir okuldur. JBO (Yahudi Okulları Vakfı) ise Ortodoks Yahudilerin alt kuruluşudur.

Öncelikle Ortodoks Yahudi cemaatin lideri ve eğitim dairesi başkanı ile mülakatlar yapıp gerekli literatür bilgisi toplanmış, sonra 19 Eylül 2011 günü Rosj Pina okuluna gidilerek, okulun müdürü, din dersi öğretmeni ve biri Yahudi olmayan 2 öğretmen olmak üzere toplam 5 kişi ile görüşme yapılmıştır. İlgili literatür yazımı bittikten sonra mülakata katılanların cevapları yazıya geçirilmiş ve 05 Şubat 2013 tarihinde okul tekrar ziyaret edilerek daha önceden e-mail yoluyla gönderilen eldeki dokümanların doğru olup olmadığı inceletilerek yayımlanması için gerekli izinler alınmıştır. Görüşmede okulun amacı, programı, karşılaştıkları problemler ve yapısı hakkında sorular sorulmuştur.

1- Okulun Yapısı ve Amacı

Okul Müdürü (katılımcı 3) okulu şu sözlerle anlatıyor: *“Okulumuz değişik Yahudi cemaatlerine mensup ailelerin çocuklarına Yahudilik hakkında genel bilgiler vermek, onlara Yahudiliğin ne olduğunu öğretmek için kurulmuş bir Yahudi okuludur.”*⁴⁸

Okul müdürünün (katılımcı 3) de belirttiği gibi Rosj Pina Yahudi Okulu, ilköğretim seviyesinde öğretim yapan bir Yahudi okuludur. Okula sadece dindar Ortodoks Yahudi aileler değil, diğer Yahudi cemaatlerine bağlı olan veya dindar olmayan Ortodoks Yahudi cemaatine mensup aileler de çocuklarını göndermektedir. Bu durum okulun çok kültürlü olduğunu, değişik görüşlere mensup Yahudi ailelere açık olduğunu göstermektedir.

2- Okulun Karşılaştığı Problemler

Okul müdürü (katılımcı 3) okulda karşılaştıkları en büyük problemin ilköğretimi bitiren öğrencilerin lise kısmında Yahudi okuluna devam etmemesi olduğunu belirtmiştir. Bu durumu şu sözlerle açıklamıştır: *“Okulumuzu bitirenlerin % 60'ı Yahudi Lisesine devam etmektedir. Aslında bu oran öğretmen ve velilerin durumuna göre her sene değişmektedir. Ama ortalama olarak % 20 ile % 40 oranında öğrenciler Yahudi Lisesine devam etmeyerek başka okulları tercih etmektedirler. Özellikle seküler Yahudi aileler çocuklarını Yahudi lisesine göndermiyor. Buna ek olarak da öğretmenlerimizin hepsi Yahudi*

⁴⁷ Van het Hoofd, a.g.m., s. 1287.

⁴⁸ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.09.2011, Amsterdam.

değil ve bu öğretmenler çocukların başka okullara gitmelerini tavsiye edip yönlendirme yaptıklarından bu oran daha da artabiliyor.”⁴⁹

Okuldan mezun olan öğrencilerin senelere göre değişse de ortalama olarak % 40'ının Yahudi lisesine devam etmediği gözükmektedir. Bunda en önemli etkenin aileler ve daha sonra da Yahudi olmayan öğretmenler olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle seküler Yahudi aileler çocuklarının ilköğretim çağında temel dini bilgileri öğrendiğini ve bunun yeterli olduğunu savunarak, çocuklarının daha üst düzey liselerde eğitim almalarını istemektedirler.

Bu durumu Rosj Pina okulunda branş öğretmenleri olan katılımcı 4 ve 6 şu şekilde açıklamışlardır: *“Okulumuzdan mezun olan öğrencilerimizin Yahudi Lisesine gidip gitmemelerinde ailelerin etkisi çok önemli rol oynuyor. Yahudi ailelerin birçoğu çok eğitilmiş ve çocuğumun geleceği parlak deyip veya ilköğretim yeterli deyip Yahudi lisesine göndermiyorlar. Zaten Yahudiler yoğun bir şekilde Hollanda toplumu ile entegre olmuşlar bu yüzden de diğer okullara göndermede bir sakınca görmüyorlar”*.⁵⁰

Okulun karşılaştığı bir diğer problem ise öğrenci azlığıdır. Okulun müdürü ve branş öğretmeni öğrenci azlığının sebeplerini şu şekilde açıklamıştır: ⁵¹*“Hollanda’da yaşayan Yahudi toplumunun büyük bir çoğunluğu seküler bir yaşam tarzını benimsemiş insanlardan oluşuyor. Bu yüzden ailelerin çocuklarının Yahudi kimliği kazanması konusunda çok istekli olduklarını söyleyemiyoruz. Hollanda’daki Yahudi nüfusuna oranla öğrenci sayımız oldukça az.”*

Yukarıdaki ifadeler ışığında okulun iki temel problemi olduğu gözükmektedir. Bunlardan ilki okulu bitiren öğrencilerin lise kısmında Yahudi okuluna devam etmemeleri, ikincisi ise öğrenci azlığıdır.

3- Okuldaki Din Derslerinin Durumu

Okulda Yahudi Din öğretmenliği bölümünü bitiren sadece bir tane din dersi öğretmeni bulunmaktadır. Din Dersi öğretmeni (katılımcı 5) okuldaki din dersleri hakkında şu bilgileri vermiştir: *Okulumuzdaki ders programının % 25’ini Yahudi kimliği dersleri oluşturmaktadır. Yahudi kimliğinden kastettiğimiz İbranice, temel dini bilgiler ve diğer dini konuların öğretimidir. Okulumuzda Haftada 1 saat İbranice olmak üzere Cuma günü hariç her gün ikişer saat din dersi verilmektedir. Tüm bunlara ek olarak her sabah derslere başlamadan önce dua etmekteyiz*.⁵²

⁴⁹ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵⁰ Katılımcı 4: ve Katılımcı 6 ile Mülakat, Rosj Pina okulu’nun öğretmeni, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵¹ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü ve Katılımcı4 : Rosj Pina okulu branş öğretmeni, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵² Katılımcı 5: Rosj Pina okulu din dersi öğretmeni, 19.09.2011, Amsterdam.

Rosj Pina Yahudi okulundan mezun olabilmek için İbranice'den başarılı olma şartı varken, din dersi için bu şart geçerli değildir. İbranice dersindeki amaçları öğrencilerin bu dili okuyup-yazmalarını ve anlamalarını sağlamak olmasına rağmen Hollanda kökenli Yahudi öğrenciler İbranice öğrenmekte zorlanırken; İsrail'den gelenler evde de kendi dillerini konuştukları için daha çabuk öğrenmektedir.⁵³

Okul müdürü (katılımcı 3) okulun yukarıda belirtilen Yahudi kimliği oluşturma çabalarının yanında diğer dinleri de anlamaya ve bilmeye önem verdiklerini şu sözlerle açıklamıştır. *"İslami okullarla değişim yaparak önyargıları kırmayı hedefliyoruz buna ek olarak din derslerinde diğer dinler hakkındaki sorulara cevap verip diyaloga katkı yapmaya çalışmaktayız."*⁵⁴

Hollanda gibi çok kültürlü ve çok dinli bir toplumda okulların diyaloga katkı sağlaması oldukça önemlidir. Değişik dinlere ait okulların kendi dinlerinin yanı sıra diğer dinleri tanımak ve anlamaya çalışmak için yapmış oldukları faaliyetler hem toplumsal barışa hem de dünya barışına önemli katkılar sağlamaktadır.

4- Okulun Başarı Durumu

Rosj Pina Yahudi okuluna devam eden öğrenciler CITO (Liselere giriş sınavı)'larda % 100 gibi bir başarı oranına sahiptirler ve bu oran Hollanda ortalamasının kat kat üstündedir. Bu durumu okul müdürü (katılımcı 3) şu sözlerle ifade etmiştir: *"Okulumuz Hollanda'da mevcut ilköğretim okulları içinde CITO (Liselere giriş sınavı)'larda en başarılı okullardan biridir. Başarımızın bu kadar yüksek olmasında ailelerin eğitim ve gelir durumlarının iyi olmasının yanında, okulumuzda verilen eğitimin kalitesi de etkilidir."*⁵⁵

Yahudi okullarının bu kadar başarılı olmasını sadece okulun kalitesi ile açıklamak imkânsızdır. Yahudilerin Hollanda toplumu ile kuvvetli entegrasyonu, Yahudi ailelerin yüksek gelir ve eğitim seviyesine sahip olması, okuldaki öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkilemektedir.

5- Okulun Müfredat ve Ders Kitaplarının Hazırlanması

Okul müdürü (katılımcı 3) okulda okutulan müfredat ve ders kitapları hakkında şu bilgileri vermiştir: *"Ders kitaplarına ve konulara hükümetin koymuş olduğu kuralları da dikkate alarak okuldaki öğretmenler olarak kendimiz karar vermekteyiz. Önemli noktalarda fikir alabilmek için Hahamların da görüşlerine başvurduğumuz."*⁵⁶

Hollanda'da din dersleri dokunulmazdır. Bu yüzden devlet din derslerinin programına ve ders kitaplarına karışamaz.⁵⁷ Yahudi okullarında da din dersi

⁵³ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵⁴ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵⁵ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.09.2011, Amsterdam.

⁵⁶ Katılımcı 3, Rosj Pina okulu müdürü, 19.11.2011, Amsterdam.

⁵⁷ M.Fatih GENÇ, I. Ter Avest, S. Miedema, "Religious Education in Two Secular Multicultural Societies, the Turkish and Dutch Case Compared" **Procedia Social And Behavioral Sciences** Volume 15 (2011), ss.801-805, s.804.

programın ve ders kitaplarının hazırlanması okul yönetiminin ve dersin öğretmenin sorumluluğundadır. Din dersi dışındaki dersler ise Hollanda Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği müfredata göre düzenlenmektedir.

Yapılan araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Rosj Pina Yahudi Okulu ilköğretim seviyesinde Yahudi kimliğini oluşturmak için kurulmuş olan bir okuldur. Okula değişik anlayışa sahip ailelerin çocukları devam ettiği için okulda mezhepler üstü din eğitimi yaklaşımı ile din dersleri verilmektedir. Okulun karşılaştığı başlıca problemler ise, öğrenci azlığı, öğrencilerin liseden sonra Yahudi lisesine devam etmemesidir. Okulun ulusal sınavlardan aldıkları sonuçlar Hollanda eğitim sistemi içerisinde başarılı bir eğitim verdiğinin göstergesidir.

Sonuç

Yahudilerin Hollanda toplumu ve eğitim sistemi içindeki din eğitimi verme mücadeleleri incelendiğinde karşımıza çıkan en önemli sonucun azınlık olarak başka ülkede yaşayan toplumun kendi dinini ve dilini koruyamadığı takdirde asimile olmasının kaçınılmaz olduğudur.

19. yüzyılın ortalarına kadar Hollanda toplumu içinde dillerini ve dinlerini unutmayan Yahudiler, Hollanda hükümetinin entegrasyon adı altında 1806 yılında çıkardığı kanundan sonra okullarında Hollandaca ders verme ve Hollanda Eğitim Bakanlığı'nın programını uygulama şartı getirilmesiyle birlikte, dillerini kademeli bir şekilde unutmışlardır. 40-50 yıl gibi kısa sayılabilecek bir sürecin ardından Hollanda devletinin daha önceden Hollandaca ders verme karşılığı sağladığı maddi desteği çekmesiyle beraber Yahudilerin okullarının kapanmak zorunda kalması, Yahudilerin örgün eğitimden yaygın eğitime (Talmud Torah Kursları) geçmesine neden olmuş; fakat bu kursların ders saatlerinin az oluşundan dolayı yetersiz kalması Yahudilerin Hollanda toplumu içindeki asimile olma süreçlerini hızlandırmıştır.

Burada dikkati çeken nokta, örgün eğitimle desteklenmeyen dil ve din eğitiminin başarısızlıkla sonuçlanacak olmasıdır. Yaygın din eğitimiyle birlikte devam eden örgün eğitim, azınlıkların çoğunluk karşısında asimile olmalarını engelleyen en önemli etkenlerden biridir.

1920'den sonra Yahudi okullarının tekrar maddi destek almasının ardından açılan okullar yeterli ilgi görememiştir. Bunun en büyük nedeni devletten maddi destek gelene kadar geçen 50-60 yıllık süreçte Yahudilerin tamamen Hollandalılaştırmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu sürecin sonunda sadece kültürel olarak Yahudilikleri devam etmiştir.

Yahudi okullarının günümüzde karşılaştıkları en büyük problemler ise, Yahudi toplumunun sekülerleşmesi ve Yahudi kimliğinin önemsenmemesi sonucu ailelerin çocuklarını Yahudi okullarına göndermemeleridir. Bu durum okulların öğrenci bulma

sıkıntısı çekmesine neden olmaktadır. Öğrenci azlığının yanı sıra, çocuklarını Yahudi okullarına gönderen ailelerin çocukları için Yahudi ilköğretim okulunu yeterli görmesi ve lise eğitimi için başka okulları tercih etmeleridir. Bu durum öğrencilerin Yahudi kimliğini kazanmasında önemli bir engel olarak görülmektedir.

Yahudilerin Hollanda'da geçirmiş oldukları uzun tarihi süreç ve asimile olmaları Avrupa'da yaşayan özelde Türklerin, genel olarak ise diğer azınlık gruplar için de dersler çıkarılması gereken bir durumdur. Yukarıda belirtildiği üzere, dinini ve dilini koruyamayan milletler asimile olmak tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen büyük yıkımların sonucunda yeniden yapılanmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak isteyen Avrupa ülkeleri dışarıdan işgücü alımına yönelmek zorunda kalmışlardır. Avrupa ülkeleri ilk başta misafir işçi olarak gördükleri göçmenlere, onların dil ve kültürlerine toleransla yaklaşmış, onların kendi dil ve dinlerini öğrenmelerine destek çıkararak, kendi ülkelerine döndüklerinde uyum problemi yaşamamalarının önüne geçmeye çalışmıştır. Daha sonra misafir işçilerin kalıcı olmaları, aile birleşimi ve diğer yollarla sayılarının gittikçe artmasından sonra başta Almanya, Fransa ve Hollanda olmak üzere birçok Avrupa ülkesi entegrasyon adı altında göçmen işçilerin dil eğitimine verdikleri destekleri geri çekmişlerdir.⁵⁸ Avrupa ülkelerinde 50 yıllık bir mazisi olan yabancı azınlığın, anadilde eğitimlerini alabilmelerinin önündeki engeller onları yakın gelecekte asimile olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle okulda verilen din eğitimi derslerinin de yaşadığı ülkenin dilinde olma şartı sebebiyle azınlıkların asimile olmalarını engelleyecek olan yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Fakat bunların örgün eğitimle de desteklenmeleri şarttır.

Yahudi örneğinden yola çıkarak Avrupa ülkelerinde yaşayan azınlıklar için şu öneriler getirilebilir:

Yaşadıkları ülkenin kanunlarına uygun olarak özel okullar açılmalıdır.

- Açılan özel okulların da din ve dil eğitimi öncelikli olmalıdır.
- Açılacak olan okulların eğitim ve öğretim kalitesi yüksek olmalıdır. Böylece velilerin, çocuklarının gelecek endişesinden kaynaklanan bu okullara göndermeme sebepleri ortadan kaldırılmalıdır.
- Yaygın din eğitimi kurumlarında (Havra, Sinagog vb.) din eğitiminin yanı sıra dil eğitimine de yer verilmeli dersler anadilde yapılmalıdır.

⁵⁸ Yurtdışında yaşayan Türklerin dil ve kimlik problemleri için bkz.. Kutlay Yağmur, (2010). Batı Avrupa'da uygulanan dil Politikaları kapsamında Türkçe öğretiminin değerlendirilmesi. **Journal of Social Sciences in the Turkish World**, 55(10), 221-241. Kadir Canatan, "Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu, "İsveç, Fransa Ve Hollanda Örnekleri"" **Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları** Volume 2/3 Summer 2007, 160-17; Hülya Pilancı, Avrupa Ülkelerindeki Türklerin Türkçeyi Kullanma Ortamları, Sürdürebilme İmkânları ve Koruma Bilinçleri, Bilig, Sayı:49,Bahar 2009, 127-160; Yusuf Genç, Dilara Ustabası,"Almanya'daki Türk Öğrencilerin Psiko-Sosyal Gelişmeleri ve Kimlik Oluşumları Üzerine Bir Araştırma" **International Journal Of Social Science**, Volume: 6 Issue 3, March 2013 ,ss. 213-238.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Susan M.; BOSCH, Elena; BALARESQUE Patricia L.; et al. (2008), "The Genetic Legacy of Religious Diversity and Intolerance: Paternal Lineages of Christians, Jews, and Muslims in the Iberian Peninsula", **American Journal of Human Genetics** 83 (6): 725-736,
- BLOM, CH (July 1989). "The Persecution of the Jews in the Netherlands: A Comparative Western European Perspective".**European History Quarterly** 19 (3)
- BRAZS, Chaya, **In de tenten van Jaakov. Impressies van 75 jaar Progressief Jodendom in Nederland 1931-2006**. Amsterdam 2006, Stichting Sja'ar.
- CANATAN, Kadir, "Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu, "İsveç, Fransa Ve Hollanda Örnekleri"" **Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları** Volume 2/3 Summer 2007, 160-17.
- FLICK, Uwe, **Qualitative Sozialforschung**, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 2002.
- GENÇ M. Fatih, Ter Avest, Ina, Miedema Siebren, "Religious Education in Two Secular Multicultural Societies, the Turkish and Dutch Case Compared" **Procedia Social And Behavioral Sciences**, Volume 15 (2011), ss.801-805.
- GENÇ, Yusuf, USTABAŞI, Dilara "Almanya'daki Türk Öğrencilerin Psiko-Sosyal Gelişmeleri ve Kimlik Oluşumları Üzerine Bir Araştırma" **International Journal Of Social Science**, Volume: 6 Issue 3, March 2013 ,ss. 213-238.
- KOENEN, Hendrik Jakob , **Geschiedenis der Joden in Nederland** , Utrecht, 1843.
- KOERTS, E.M., VAN DRIEL L., **Identiteit en basis vorming**, Kampen 1993.
- KURT, Ali Osman, **Ultra-Ortodoks Yahudiler, Hasidiler ve Mitnagedler**, Asitan Yayıncılık, Sivas 2011.
- LIJPHART, Arend, **The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands**. Berkeley: University of California Press. 1968.
- MEIJER, M.L.J., **Onderwijs in Amersfoort 1850-1920**, Amersfoort 2004, Bekking,
- NIW 1512-1950, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 6-3-1947, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 11-07-1947, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 28-11-1947, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 25-10-1974, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)

- NIW 28-02-1975, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 27-08-1982, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- NIW 16-11-1990, *Nieuw Israelietische Weekblad* (Haftalık Dergi)
- ROSSENTHAL, Irena, "The Dutch Pastorate, Plurasim Without Pain?" **Education in Conflict** (Ed. Ina Ter Avest), Waxmann Yay., Münster, Germany 2009, s.59-81.
- TER AVEST, Ina, BAKKER, C., BERTRAM-TROOST, G. and MIEDEMA, S., "Religion and Education in Dutch Pillarized and Post-Pillarized Educational System: Historical Background and Current Debates", **Religion and Education in Europe**, REDCO Volume 3 Germany 2007.
- VAN HET HOOFD, Henny, "Social Integration and Religious Identity, Jewish Education in the Netherlands", **International Handbook of Jewish Education**, eds. Helena Miller, Lisa Grant and Alex Pomson; **International Handbooks of Religion and Education**, 2011, Volume 5, Part 4, 1271-1287, by Springer.
- VAN RODEON, Peter, "Long-Term Religious Developments in the Netherlands, 1750-2000", eds. Hugh Mcleod, W. Ustroski **The Decline of Christendom in Western Europe 1750-2000**, Cambridge University Press 2002, s.113-129.
- VAN WINGERDEN, Marjoke, "Jewish education and identity formation in the Netherlands after the Shoa," **Journal of Beliefs and Values** 29:2:185-194, s.186.
- WALLET, Bart, **Nieuwe Nederlanders-de integratie van de joden in Nederland 1814-1851**, Amsterdam 2007.
- Encyclopaedia Judaica**, Second Edition Volume 15, Jerusalem, Israel 2007, s. 94-95.
- PİLANCI, Hülya, Avrupa Ülkelerindeki Türklerin Türkçeyi Kullanma Ortamları, Sürdürebilme İmkânları ve Koruma Bilinçleri, **Bilig**, Sayı:49,Bahar 2009, 127-160.
- RIETVELD VAN, Wingerden, M. & MIEDAMA, S. (2003), "Freedom of education and Dutch Jewish schools in the mid-nineteenth century". **Jewish History**, 17, no 1, 31-54.
- RIETVELD VAN, Wingerden, STURM, J.C. & MIEDEMA, S. (2002), "Dutch Jewish Primary Schools in the first Half of the Nineteenth Century: Education between Modern Politics and Religious Aspirations." **History of Education Review**, 31, no 2, 16-29.
- YAĞMUR Kutlay, (2010). Batı Avrupa'da Uygulanan Dil Politikaları Kapsamında Türkçe Öğretiminin değerlendirilmesi. **Journal of Social Sciences in the Turkish World**, 55(10), 221-241.
- ZENGİN, Halise Kader, **Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri**, Basılmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara 2007.